

Laaggeletterdheid komt bovengemiddeld veel voor in de Nederlands-Duitse grensstreek. Scholenkoepel GelderVeste investeert daarom actief in de 'taalkracht' van zijn leerlingen. Schoolleiders, leerkrachten, experts, ouders én kinderen werken samen in schooleigen projecten om te komen tot het best denkbare taalonderwijs.

SCHOOL IN DE GRENREGIO

GELDERVESTE ZET KINDEREN IN HUN TAALKRACHT

Frans Laarakker, bestuurder van GelderVeste, weet het nog goed: 'Het was eind schooljaar 2017-2018. Ik zag de eindopbrengsten van de IEP-toets en er bekreep mij een onbestemd gevoel. Ik wist niet wat het was. Ik meende iets afwijkends te zien op het gebied van taal ten opzichte van de regio's waar ik eerder werkte, maar ik kon het nog niet duiden. Er was geen duidelijke afwijking, maar het beeld was grillig. Ik deelde mijn gevoel met de IJsselgroep, educatief dienstverlener. En wat bleek? De IJsselgroep en Expertis/Dyslexiecentrum Twente waren al ver gevorderd met de ontwikkeling van een project rondom preventie van laaggeletterdheid in de regio Achterhoek. We besloten om de handen ineen te slaan.'

Frans Laarakker, bestuurder GelderVeste

TAALONDERWIJS PRÉ

Laarakker, zelf opgegroeid in Limburg, was op dat moment pas sinds kort bestuurder bij GelderVeste. Laarakker: 'GelderVeste wil kinderen zo goed mogelijk voorbereiden op werken en leven in de 21e eeuw en doet dat vanuit een verbindende visie met achttien scholen samen. Toen ik begon, was er ruimte om te investeren in onderwijskwaliteit. De kwaliteitscultuur had wat mij betreft ook een opfrisbeurt nodig. Ik stimuleerde schoolleiders om meer beredeneerd na te denken over het onderwijs en over wat een kind écht nodig heeft. Zo ook op het vlak van taal: taal is hartstikke belangrijk voor de vervolgstappen in iemands leven.'

Laarakker bestudeerde het onderwijs in veel Europese landen en zag met eigen ogen wat goed taalonderwijs brengt: 'Het genieten van taal vergeten we soms in ons onderwijs. Vanaf groep 5 neemt het taalplezier af omdat het dan te technisch wordt. In Finland heb ik gezien dat taal als cultuur wordt aangeboden: er worden verhalen voorgelezen, er wordt gezongen en gespeeld met taal. Cultuur is taal! En taal is een cultuurdrager.'

Waar Laarakker doorgaans een vragensteller is, nam hij met betrekking tot het taalonderwijs het heft in eigen hand: 'Ik hield dat onbestemde gevoel. Het is alsof je in een auto zit en je ziet dat er voor je iets gebeurt. Dan kies je: je laat het gaspedaal los en anticipeert rustig op het verkeer, dat is mijn doorsnee stijl of je trapt keihard op de rem. Dat laatste deed ik nu. Ik wilde experts heel goed onderzoek laten doen naar de kwaliteit van ons taalonderwijs. Dat deelde ik met mijn schoolleiders en ik zette hen in de actiestand: het taalonderwijs moest een gedegen plek krijgen in hun nieuwe schoolplannen en leerkrachten werden uitgenodigd zich in te gaan zetten voor een nog mysterieus project: Taalkracht.'

KICK-OFF VAN TAALKRACHT

Aan het begin van dit schooljaar vond een GelderVeste-brede kick-off plaats van het project 'Taalkracht'. Met medewerking van inspirerende sprekers en workshops werd het belang van het traject benadrukt. Janna de Haan en Ebelien Nieman zijn taalspecialist en onderwijsadviseur van de IJsselgroep en

Het team van taalexpersten, van links naar rechts: Ebelen Nieman, Saskia Versloot, Johanna Jager en Janna de Haan

Expertis. De Haan legt uit: 'De kick-off vormde de start van een vierjarig taal/leesproject waarbij scholen, ouders en leerlingen intensief betrokken worden. Uitgangspunt van het project is om aan te sluiten bij de ontwikkeling van de school, om vandaaruit te komen tot het best denkbare taal- en leesonderwijs. Zo willen we laaggeletterdheid zoveel mogelijk voorkomen en dyslectische kinderen op tijd de juiste hulp bieden. Het unieke van ons project is deze verbinding tussen de preventie van laaggeletterdheid en de dyslexie.'

Al tijdens de kick-off verving Laarakker de woorden 'preventie laaggeletterdheid'. 'Laaggeletterdheid had zo'n negatieve klank! Het leek iets te zeggen over de waarde van een mens: jij bent laaggeletterd. Terwijl laaggeletterden doorgaans gewoon de pech hebben om niet de taalontwikkeling te hebben kunnen doorlopen zoals de meeste mensen. Ik wilde het woord dan ook ombuigen naar een positief woord waarin ik ook ontwikkeling voel. Ik koos voor het woord 'taalkracht' en daarmee had ons project een naam.'

Taalkracht staat binnen GelderVeste symbool voor het streven om ieder mens de kans te geven zich zo te ontwikkelen in taal dat hij of zij zich authentiek kan uitdrukken. Laarakker: 'Het helpt je als mens in je groei als je op verschillende manieren in taal kunt uitdrukken. Je taalkracht heeft bijvoorbeeld invloed op hoe anderen naar je kijken, op de kansen die je in het leven krijgt en op de wijze waarop je gewaardeerd wordt. Dus denk je maar eens in wat het werkelijk betekent als je hierin achterblijft.'

0-METING BEVESTIGT VERMOEDENS

Na de kick-off in september gingen alle scholen aan de slag. Nieman vertelt: 'Janna de Haan en ik vormen samen met

Johanna Jager en Saskia Versloot het team van taalspecialisten. We zijn verbonden aan verschillende organisaties: Expertis, het Dyslexiecentrum Twente en de IJsselgroep. In nauwe samenwerking zijn we gestart met een 0-meting op alle achttien deelnemende scholen. Het doel hiervan is om de unieke beginsituatie van de betreffende school vast te stellen. Vanuit gerichte gesprekken met leerkrachten, directie en ondersteuningscoach, klassenbezoeken, toetsgegevens en vragenlijsten voor ouders, leerlingen en leerkrachten, brengen we in beeld waar kansen en uitdagingen liggen. Dit leidt tot een plan van aanpak en een plek in het schoolplan.'

JE TAALKRACHT HEEFT INVLOED OP DE KANSEN DIE JE IN HET LEVEN KRIJGT EN OP HOE JE GEWAARDEERD WORDT'

Op bijna alle scholen is het voortraject inmiddels afgerond. De 0-meting bevestigt eindelijk de onderbuikgevoelens van Laarakker: 'Wat blijkt? Het beeld was grillig. Ons werkgebied in de grensstreek is groot, deze bestrijkt ruim 40 kilometer en kent een grote differentiatie in bevolkingsopbouw. Er zijn verschillende oorzaken te bedenken waarom deze uiteenlopende data eruit komen: leerlingen laten een opbrengst zien die gemiddeld lager ligt dan wat je mag verwachten van de populatie. Met andere woorden: dat wat we dachten te investeren in de taalontwikkeling van kinderen, kwam er als

opbrengst niet uit. Hierdoor creëer je een verhoogde kans op laaggeletterdheid.'

BASISSCHOOL DE ZONNEBOOM

Binnen de achttien scholen werden met de 0-meting verschillen zichtbaar in didactisch handelen en blijken er verschillen in visie op taalonderwijs. Laarakker: 'Het is nergens onder de maat. De inspectie is tevreden. Ondanks dat keken alle schoolleiders fris naar hun ambitie.' Zo ook Ada Spek-Compagne, schoolleider van De Zonneboom in Doetinchem: 'Het was voor mij geen verrassing dat de taal in de regio achterbleef. Kinderen hadden in mijn beleving altijd een kleinere woordenschat dan je mag verwachten. Er is sprake van veel dialecten. Dialecten hebben andere woorden en daardoor is de reguliere taal beperkter, terwijl woordenschat de basis is voor de mondelinge taalvaardigheid.'

Op de Zonneboom, een school met een zeer gemengde populatie, bleken de resultaten in de 0-meting behoorlijk gemiddeld te zijn, maar waren grote verschillen tussen de leerlingen zichtbaar. Spek: 'We hadden enorme uitschieters naar boven

en naar beneden, er was nauwelijks een middengroep.'

De Zonneboom ging samenwerken met één van de taalexperts. Spek: 'De expert kijkt met een frisse blik naar ons didactisch handelen, maar ook naar de inrichting van een lokaal. Zo'n frisse blik levert soms kleine veranderingen op die een grote impact hebben. Onze lettermuur bijvoorbeeld: deze is vervangen door een klankmuur, omdat jonge kinderen veel meer bezig zijn met klank dan met letters. De muur heeft opnieuw betekenis gekregen.'

CLOSE READING

Op de Zonneboom speelt differentiatie een belangrijke rol, daarnaast zet het team in op het vergroten van de woordenschat en op begrijpend lezen. Spek: 'We doen dat, mede op advies van de expert, in de vorm van Close Reading. Een verdiepende manier van begrijpend lezen, waarbij de inhoud van een complexe tekst centraal staat. Leerkrachten lezen een tekst nu wel drie tot vier keer met de kinderen. Samen ontdekken ze er steeds iets nieuws in. Zo wordt taal een ontdekkingsstocht.' Een korte periode experimenteren binnen unit 3 (bovenbouw-

leerlingen, red.) werpt nu al haar vruchten af: niet alleen het tekstbegrip verbetert, ook de leesresultaten en technische vaardigheden gaan omhoog.’ Spek ziet dat haar team in beweging is: ‘Leerkrachten zijn nóg bewuster bezig met taal. Ze realiseren zich dat taal in alles aanwezig is: in presenteren, in verhalen, in liedjes... in ieder vak zit taal! Als je je daar bewust van bent, ga je het veel gerichter inzetten.’ Ook het gebruik van de schoolbibliotheek kreeg een impuls,

‘KINDEREN DIE MOEITE HEBBEN MET TAAL, RAKEN GEFRUSTREERD OMDAT ZE ZICH NIET KUNNEN UITEN’

Spek: ‘We hebben een hele mooie bibliotheek op school, maar dan ben je er nog niet.’ Het team besloot dat de kinderen dagelijks 20 minuten gaan stillezen. En de leerkracht doet mee. Spek: ‘Hij of zij deelt het enthousiasme over een boek en be vraagt kinderen op wat zij lezen. Doordat een leerkracht enthousiast is willen kinderen, zeker in unit 2 (middenbouw, red.), ook lezen wat de juf mooi vindt.’

KINDEREN UIT EEN TAALZWAK MILIEU

Een grote uitdaging blijft voor Spek de vraag hoe ze NT2 kinderen en kinderen uit een taalzwak milieu goed mee krijgt: ‘Ik blijf me daarvoor inzetten want het is zo zichtbaar: Kinderen die moeite hebben met taal, raken gefrustreerd omdat ze zich niet kunnen uiten. Ze kunnen de woorden niet vinden om zich te uiten. Zo gaat taal uiteindelijk over de sociaal emotionele ontwikkeling van het kind.’ Collega-schoolleiders in het land adviseert ze om een heel goede analyse te maken van beschikbare toetsresultaten, maar vooral ook van de observaties. Spek: ‘Observaties zeggen vaak zo veel meer. Ik zou ook adviseren om ouders en experts te betrekken en samen een plan te maken. Taal is zó omvattend, dat doe je er niet even bij als school. Je moet samen optrekken.’

TAALKRACHT INGEBED IN DE ORGANISATIE

Frans Laarakker ziet het effect van Taalkracht nu al terug op veel gebieden: ‘Taalkracht is onderdeel van een groter geheel geworden. Het gaat nu bijvoorbeeld ook over kwaliteit van feedback geven, over de kwaliteit van planmatig handelen en over didactische kwaliteit. Ik wilde schoolleiders uitnodigen om Taalkracht te integreren in de plannen die ze al hadden. Dus niet iets nieuws erbij, maar iets versterkends en verbindends. Dat lukt.’

Laarakker maakt gekscherend de vergelijking met koeken: ‘Je kent ze wel die roze koeken. Met die rode luizen uit Spanje bovenop. Die koeken kunnen enorm lekker zijn, maar wat eigenlijk lekker is, is alleen dat heel dunne laagje bovenop. En als je dat heel dunne laagje gehad hebt, houd je een gewoon stukje cake over. Maar als je nou kijkt naar een goed gebakken brownie, die is vanaf de eerste hap lekker: driedimensionaal, van boven tot onder, van links naar rechts. Dat is hoe ik het

Ada Spek-Compagne, schoolleider van De Zonneboom

wil met Taalkracht. Het moet van boven tot onder, in alle lagen van de organisatie, een plek hebben.’

Laarakker adviseert bestuurders in het land om op het vlak van taalonderwijs de samenwerking op te zoeken met expertisecentra zoals de IJsselgroep en Expertis: ‘Ik merk dat dit diepere analyses oplevert en een gespecificeerde aanpak. Ook samenwerking met een breed scala aan betrokkenen geeft meerwaarde: ook kinderopvang, bibliotheek en gemeente hebben een belang. Ik hoop dat gemeenten ook in staat zijn op te treden als cofinanciers ten behoeve van het regiobelang. Ik streef ernaar dat we over pakweg vijf jaar met onze opbrengsten aansluiten bij wat je van de populatie mag verwachten.’

Laarakker noemt zichzelf een idealist: ‘Ik voel echt dat de noodzaak hoog is, omdat we meer kunnen met onze ambitie. Dat is wat ik breng als bestuurder. Qua proces is het belangrijk om te beginnen bij het aantonen van de noodzaak en je interventie daarbij aan te laten sluiten en je schoolleiders aan zet te laten. Ik hoop dat het taalonderwijs van de toekomst bestaat uit veel voorlezen, veel luisteren, leren een dialoog te voeren én uit het debat te blijven, leren goede vragen te stellen en de schoonheid en geschiedenis van taal te ervaren. Dat is Taalkracht leven en beleven.’ BSM